

O ČASOPISU PILAR S DODATKOM BIBLIOGRAFIJE RADOVA OBJAVLJENIH U ČASOPISU PILAR [I /2006., BR. 1 (1) – III/2008, BR. 2 (6)]

Često su »istaknuti pojedinci« bili predmetom istraživanja povjesničara, leksikografa i drugih znanstvenika, a istraživanja njihova života i rada prisutno je u našoj znanosti dulje vremena. Milan Grlović je u »Uvodniku« jednog od prvih hrvatskih biografskih leksikona napisao u romantičarskom stilu kako je »...dužnost naroda, da se sjeća svojih junaka na peru i maču, da predstavnicima svoga preporoda i kulture barem poslije smrti, u koliko to nije učinio za života, dovikne: hvala Vam i slava...«.¹ Upravo je Ivo Pilar bio jedan od takvih »junaka na peru«. Njegov život i rad obilježili su razdoblje prve polovine XX. st. u Hrvatskoj. Naravno, ne može se reći kako je dovoljno učinjeno u istraživanju života i rada svih istaknutih pojedinaca. Zsigurno se može naći kako neki pojedinac nije (ili nije dovoljno dobro) zastupljen u hrvatskoj znanosti, kao što je to bio slučaj s Ivom Pilarom. Može ga se smatrati jednim od istaknutijih hrvatskih intelektualaca, koji je svojim političkim, znanstvenim i društvenim djelovanjem obilježio razdoblje prve polovine XX. st. u Hrvatskoj. Stoga su shvatljivi razlozi zašto je u veljači 1997. tadašnjem Institutu za primijenjena društvena istraživanja promijenjen naziv u Institut društvenih znanosti Ivo Pilar. Također, devet godina poslije unutar navedenog instituta pokrenut je časopis koji nosi njegovo ime.

Pilar: časopis za društvene i humanističke studije pokrenut je potkraj 2006. prigodom obilježavanja petnaeste godine rada *Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar*. Glavni urednik bio je Srećko Lipovčan, njegov zamjenik Zlatko Matijević, a uredničko vijeće bilo je sastavljeno od znanstvenika iz Hrvatske i Europe. Nakladnik je bio Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, a časopis izlazi od četvrtoga broja (2007. g.) uz financijsku potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Potrebno je spomenuti kako je ovom časopisu prethodilo izdavanje dvaju brojeva *Godišnjaka Pilara: Prinosi za proučavanje života i djela dra Ive Pilara* (2001. i 2002), u kojima su objavljeni radovi vezani uz život i rad Ive Pilara.² Također, ne smije se izostaviti ni održavanje znanstvenoga skupa *Hrvatska u djelu Ive Pilara*, održanog 28. – 29. listopada 1999. u Zagrebu, i to u organizaciji Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar i Hrvatskoga geopolitičkog društva Ivo Pilar.³

Uredništvo časopisa *Pilar* u uvodnome je tekstu prvoga broja istaknulo kako »...vjerujemo da nam je potreban časopisni prostor za interdisciplinarno tematiziranje 'pilarovskih tema', tema identiteta, modernizacije i europeizacije, s motrišta relevantnih znanstvenih dis-

¹ Milan Grlović: *Uvod*. U: *Zasluzni Hrvati XIX. stoljeća*. Tiskara Rijeka, Rijeka 1992., str. 11.

² Sadržaj *Godišnjaka* vidi: http://www.pilar.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=73&Itemid=70 (3.VII.2009).

³ *Znanstveni skup Hrvatska u djelu Ive Pilara, [Zagreb], 28. - 29. X. 1999. godine: knjiga sažetaka*. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Hrvatsko geopolitičko društvo Ivo Pilar, Zagreb 1999.

ciplina...« (str. 7). Ono je pritom mislilo, među ostalim, na znanosti poput prava, politologije, demografije, lingvistike, psihologije, sociologije, filozofije, povijesti itd. Time je dan model usmjeravanja časopisa na istraživanje onih tema kojima se bavio Ivo Pilar.

Iz analize bibliografije časopisa *Pilar* u razdoblju od njegova prvoga do posljednjeg objavljenog broja može se uočiti kako je časopis podijeljen na rubrike: »Rasprave«, »Građa/Prilozi«, »Ocjene i prikazi« te »Kroniku«. U prvoj rubrici »Rasprave« analiziran je život i rad Ive Pilara, posebice u radovima Srečka Lipovčana i Tomislava Jonjića. Političke stavove Ive Pilara vezane uz pitanja rješavanja južnoslavenskoga pitanja i preustroja Austro-Ugarske Monarhije analizirali su Stjepan Matković, Jure Krišto i Zoran Grijak. Pilarova promišljanja o vjeri, poput onih koja se odnose na pitanja bogumilstva, položaja Katoličke crkve i njezinih redova (poput franjevaca), istražili su Zlatko Matijević i Vine Mihaljević. Zanimljivo je promotriti djelovanje Ive Pilara kao pravnika i ekonomskoga stručnjaka u kontekstu pitanja vlasništva kućevlasnika. Navedeni segment Pilarova djelovanja analizirala je Mira Kolar. Vjerojatno je slabije poznata činjenica da je Ivo Pilar bio prvi predsjednik Vegetarskog (Vegetarijanskog, op. a.) društva, a tom se temom bavio Krešimir Belošević. Znanstveno djelovanje Pilara kao psihologa analizirao je Vlado Šakić, dok je Ivica Zvonar pisao o Pilarovoj znanstvenoj knjižnici. Jedan dio radova objavljen u navedenoj rubrici usmjeren je na istraživanje tema kojima se Pilar bavio, poput onih (geo-)politoloških, povijesnih i demografskih. Autori navedenih radova jesu: Andrej Rahten, Gerard Toal, Carl Dahlman, Zlatko Matijević, Anđelko Akrap i James J. Sadkovich.

U rubrici »Građa/Prilozi« objavljavani su radovi Ive Pilara i dijelovi njegove ostavštine. Među ostalim, objelodanjeno je nekoliko radova vezanih uz pitanje bogumilstva i o tadašnjim geopolitičkim zbivanjima. Vrijedan je prinos proučavanju života Ive Pilara objava dokumenata kao što su njegove oporuke i dio korespondencije. Unutar te rubrike objavljena su djela Pilarovih kolega koji su se bavili istim temama (»pilarovskim temama«). Tako su objavljeni radovi Jana Peiskera, Luja Maruna, Milana Šufflaya, Josipa Horvata⁴ i D. Kostića vezani uz vjeru »starih Slavena« i podrijetlo »poganskih Hrvata«.

Ukupno je objavljeno više od dvadeset ocjena i prikaza djela u rubrici »Ocjene i prikazi«. Većinom su analizirana djela koja se odnose na povijest XX. st., a u manjoj su mjeri analizirana djela iz ranije povijesti te časopisi. U rubrici »Kronika« objavljeni su kraći tekstovi vezani uz praćenje rada na časopisu *Pilar* i rada zaposlenika Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar. Tako se mogu naći podatci o časopisima u kojima su objavljene ocjene i prikazi *Pilara*, izvješća s predstavljanja toga časopisa te izlaganja na temu Ive Pilara na znanstvenim kongresima. Kao poseban dio časopisa treba navesti da je u prvom broju objavljena bibliografija radova Ive Pilara i o Ivi Pilaru, te poseban prilog »Novoobjavljena građa o Ivi Pilaru (nakon 2002. g.)«. Tim je priložima omogućen uvid u stvaralaštvo Ive Pilara i njegovo vrednovanje. Treba istaknuti i da je drugi broj časopisa objavljen na engleskom jeziku, čime je naznačena usmjerenost časopisa prema međunarodnoj znanstvenoj javnosti.

Časopis *Pilar* u tri godine izlaženja usredotočio se na nekoliko polja istraživanja. Najviše je mjesta posvećeno analiziranju života i rada Ive Pilara. No, uočljivo je da je otvoren za suradnju s autorima na objavljivanju »pilarovskih tema«, što se odnosi na one teme vezane uz »pitanja identiteta, modernizacije i europeizacije«. Naravno, časopis mora nastojati producirati

⁴ U tekstu članka h. [Josip Horvat?], Pregled u potsvijest slavenskih naroda, *Pilar: časopis za društvene i humanističke studije*, II (2007), br. 2 (4), str. 101–104., naveden je kao autor „h“. Priređivači su ga naveli kao Josip Horvat uz dodavanje upitnika, što sugerira kako nije sigurno njegovo autorstvo.

(i/ili potaknuti) daljnja istraživanja života i djela Ive Pilara, no potreban je svojevrsan naglasak na istraživanje širih tema. U njemu znanstvenici moraju naći mogućnost artikuliranja svoje kreativnosti. Upravo je to pitanje koje stoji pred Uredništvom, a na nama je znanstvenicima da im pomognemo u radu aktivnijim sudjelovanjem i promišljanjem »pilarovskih tema«.

Bibliografija radova objavljenih u časopisu Pilar [I /2006., br. 1 (1) – III/2008, br. 2 (6)]

I /2006., br. 1 (1)

- 1) Sadržaj, str. 5–6.
- 2) Riječ uredništva, str. 7.
- 3) **Lipovčan**, Srećko: Dr. Ivo Pilar (1874.–1933.): Život i djelo (Nacrt), str. 11–19.
- 4) **Matković**, Stjepan: Ivo Pilar i Robert W. Seton-Watson (Dva pogleda na južnoslavensko pitanje), str. 21–46.
- 5) **Krišto**, Jure: Ivo Pilar i suvremena hrvatska geopolitika, str. 47–60.
- 6) **Rahten**, Andrej: Ideja Srednje Europe u slovenskoj političkoj misli, str. 61–68.
- 7) **Matijević**, Zlatko: Dr. Ivo Pilar i problem Crkve bosanske (»bogumilstvo«), str. 69–81.
- 8) **Mihaljević**, Vine: Dr. Ivo Pilar i bosanski franjevci – suglasja i sporovi (Prilog istraživanju), str. 83–95.
- 9) **Kolar**, Mira: Dr. Ivo Pilar i akcija za povratak punog vlasništva kućevlasnicima nad njihovim nekretninama (1920.–1933.), str. 97–107.
- 10) **Belošević**, Krešimir: Dr. Ivo Pilar – prvi predsjednik Vegetarskog društva (Početci organiziranog vegetarijanskog pokreta u Hrvatskoj), str. 109–116.
- 11) **Pilar**, Ivo: Diktat geopolitičkog položaja, str. 119–125.
- 12) **Pilar**, Ivo: Još o Bogumilstvu i o »Bosanskoj crkvi«, str. 127–134.
- 13) **Pilar**, Ivo: Bosansko bogumilstvo i Grgur Ninski, str. 135–140.
- 14) Dvije oporuke Ive Pilara, str. 141–144.
- 15) **Lipovčan**, Srećko: Zašto je potrebno ponovno prevesti i kao kritičko izdanje objaviti Pilarovo *južnoslavensko pitanje?*, str. 147–151.
- 16) **Matijević**, Zlatko: Ivo Perić, *Vladko Maček. Politički portret*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2003., 325 str., str. 155–156.
- 17) **Matković**, Stjepan: Elisabeth Kovacs, *Untergang oder Rettung der Donaumonarchie? Die Österreichische Frage. Kaiser und König Karl I. (IV) und die Neuordnung Mitteleuropas (1916–1922)*, knj. 1, 800 str., i *Kaiser und König Karl I. (IV). Politische Dokumente aus internationalen Archiven*, knj. 2, (E. Kovács, ur.), Böhlau, Köln – Weimar, 2004, 1036 str., str. 156–160.
- 18) **Matijević**, Zlatko: *Narodne novine. Zbornik uz 170. obljetnicu neprekinutoga izlaženja 1835.–2005.*, (Ivan Bekavac, ur.), Narodne novine d.d., Zagreb, 2005., 381 str., str. 160–161.
- 19) **Lipovčan**, Srećko: *Hrvatska politika u XX. stoljeću*. Zbornik radova sa znanstvenog skupa (27. – 29.4. 2004.), Matica hrvatska, Biblioteka »XX. stoljeće« (glavna urednica: Jelena Hekman), urednik izdanja: Ljubomir Antić, Zagreb MMVI, 492 str., str. 162–163.

- 20) **Matković**, Stjepan: Zlatko Matijević, U sjeni dvaju orlova. Prilozi crkveno-nacionalnoj povijesti u Hrvata u prvim desetljećima 20. stoljeća, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., 359 str., str. 163–166.
- 21) sl, »Pilarovske teme« na *Annalesu* 2004., str. 169.
- 22) zm, »Persona non grata« – dr. Ivo Pilar, str. 169.
- 23) sl, Godišnjak *Pilar*: svezak prvi (g. 2001.) i svezak drugi (g. 2002.), str. 169–170.
- 24) sl, »Tema Pilar« u Časopisu *Hrvatska revija*, str. 170.
- 25) **Žebec**, I.: Bosanskim tragovima dr. Ive Pilara i putevima franjevačke provincije Bosne Srebrene, str. 170–171.
- 26) sl, Bibliografija radova Ive Pilara, str. 173–177.
- 27) Novoobjavljena građa o Ivi Pilaru (nakon 2002.), str. 178.
- 28) Bibliografija radova o Ivi Pilaru, str. 179–183.
- 29) Uputa suradnicima, str. 184.

I/ 2006, br. 2 (2)

- 1) Contents, str. 5–6.
- 2) Editorial, str. 7–8.
- 3) **Lipovčan**, Srećko: A Portrait of Ivo Pilar, str. 11–16.
- 4) **Matković**, Stjepan: Ivo Pilar and Robert William Seton-Watson: two Political Viewpoints on the Southern Slav Question, str. 17–42.
- 5) **Lipovčan**, Srećko: Pilar's work The South Slav Question: on the Origin of the Manuscript and the Fate of the first (Viennese) Edition, str. 43–56.
- 6) **Krišto**, Jure: Ivo Pilar's Role in the Organization of Croats in Bosnia and Hercegovina, str. 57–68.
- 7) **Matijević**, Zlatko: The Political Activities of Dr. Ivo Pilar on the Eve of the Demise of the Habsburg Monarchy (1915–1918), str. 69–88.
- 8) **Šakić**, Vlado: An Overview of The Struggle for the Value of the Ego or an Introduction to »Pilar's Psychology«, str. 89–107.
- 9) **Pilar**, Ivo: Promemoria über die Lösung der südslawischen Frage, str. 111–117.
- 10) **Pilar**, Ivo: Denkschrift über die südslawische Frage, str. 118–124.
- 11) **Pilar**, Ivo: Endgültiger Entwurf zu einem Memorandum, str. 125–129.
- 12) **Südland**, L. v.: Das südslawische Problem im Habsburgerreiche, str. 130–137.
- 13) **Pilar**, Ivo: Die gegenwärtige parteipolitische Lage in Bosnien, str. 138–141.
- 14) **Matijević**, Zlatko: Ivo, Perić, *Vladko Maček. Politički portret (Vladko Maček. A Political Portrait)*, str. 145–146.
- 15) **Matijević**, Zlatko, Narodne novine. Zbornik uz 170. obljetnicu neprekinutoga izlaza 1835.–2005. (Narodne novine. An Anthology Marking the 170th Anniversary of Uninterrupted Publication, 1835–2005), Ivan Bekovac (ed.), Narodne novine d.d.: Zagreb 2005, 381 pages, str. 146–148.
- 16) **Lipovčan**, Srećko: Hrvatska politika u XX. stoljeću. Zbornik radova (20th Century Croatian Politics. Collected Papers and Studies), Ljubomir Antić (ed.), Matica Hrvatska: Zagreb, 2006, XX. stoljeće Series, J. Hekman (ed.), 492 pages, str. 148–151.
- 17) **Matković**, Stjepan, Zlatko Matijević, *U sjeni dvaju orlova*. Prilozi crkveno-nacionalnoj povijesti u Hrvata u prvim desetljećima 20. stoljeća (In the Shade of Two Eagles. Contributions to the Clerical-National History of Croats in the First Decades

- of the 20th Century), published by Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005, 359 pages, str. 151–154.
- 18) sl, »Pilaresque Topics« at the Annales Pilar Scientific Convention, str. 157.
 - 19) sl, zm, Ivo Pilar - »Persona Non Grata«, str. 157.
 - 20) sl, The Pilar Annual: Volume I (2001) and Volume II (2002), str. 157–159.
 - 21) sl, »The Pilar Topic« in Hrvatska revija, str. 159.
 - 22) **Žebec, I.**: »Following the Bosnian Path of Ivo Pilar and the Path of the Franciscan Province of Bosna Srebrena«, str. 159–160.
 - 23) sl, Bibliography of the Publications of Ivo Pilar (a Selection), str. 163–165.
 - 24) sl, Literature on Ivo Pilar (a Selection), str. 166–169.
 - 25) Instructions to Contributors, str. 171.

II/ 2007, br. 1 (3)

- 1) Sadržaj, str. 5.
- 2) Riječ uredništva, str. 7.
- 3) **Jonjić, Tomislav**: Dr. Ivo Pilar – odvjetnik u Tuzli (1905.–1920.), str. 11–45.
- 4) **Toal, Gerard, Dahlman, Carl**: Je li etničko čišćenje uspjelo? Geografija manjinskog povratka u Bosni i Hercegovini i njezino značenje, str. 47–60.
- 5) zm, Peisker i Pilar o vjeri »starih Sloviena«, str. 63.
- 6) **Peisker, Jan**, Koje su vjere bili stari Sloveni prije krštenja?, str. 64–90.
- 7) **Pilar, Ivo**: O dualizmu u vjeri starih Slovjena i o njegovu podrijetlu i značenju, str. 91–151.
- 8) **Hasanbegović, Zlatko, Zlatko Matijević, Lučonoše ili nerostrati?** Prilozi poznavanju crkveno-nacionalne povijesti Hrvata početkom XX. stoljeća, Erasmus Naklada, Zagreb, 2006., 485 str., str. 155–157.
- 9) **Jonjić, Tomislav**: Zlatko Hasanbegović, Muslimani u Zagrebu 1878.–1945. Doba utemeljenja, Medžlis Islamske zajednice u Zagrebu – Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2007., 624 str., str. 157–159.
- 10) **Matković, Stjepan**: Stephan Baier i Eva Demmerle: Otto von Habsburg, životopis, str. 159 – 164.
 - 11) ur, Dr. Ivo Pilar u Tuzli, str. 167.
 - 12) sl, Predstavljanje časopisa Pilar u Zagrebu, str. 167–168.
 - 13) sl, Na valovima Hrvatskog radija, str. 168.
 - 14) sl, Znanstveni projekt: Ivo Pilar, teoretičar hrvatske modernizacije, str. 168–170.
 - 15) iž, Predstavljanje časopisa Pilar u Ljubljani, str. 170.

II/ 2007, br. 2 (4)

- 1) Sadržaj, str. 5 – 6.
- 2) Riječ uredništva, str. 7.
- 3) **Grižak, Zoran**, Predavanje dr. Ive Pilara u Austrijskom političkom društvu 12. listopada 1918. u kontekstu njegovih koncepcija državnopravnog preustroja Austro-Ugarske Monarhije, str. 11–30.
- 4) **Matijević, Zlatko**: Radićevac iz »Esplanade«. Prilog poznavanju političke biografije vlač. dr. Ljudevita Kežmana (1927./1928.), str. 31–50.
- 5) **Zvonar, Ivica**: Sudbina znanstvene knjižnice dr. Ive Pilara, str. 51–56.

- 6) **Grijak, Z., Švooger, V.**: Predavanje dr. Ive Pilara u Austrijskom političkom društvu 12. listopada 1918., str. 59 – 67.
- 7) zm, Prilozi raspravi o dualizmu u vjerovanju starih Slavena i Hrvata. Reakcije i istraživanja, str. 71.
- 8) **Marun, Fr. L.**[ujo]: Arheološki prilozi o religiji poganskih Hrvata (br. 1), str. 73–78.
- 9) **Marun, L.**: Arheološki prilozi o religiji poganskih Hrvata (br. 2), str. 79–82.
- 10) **Šufflay, dr. Milan**: Otkriće velike tajne slavenskog poganstva. Znamenita studija profesora Jana Peiskera, str. 83–88.
- 11) **Šufflay, dr. Milan**: Zaratustra u Crvenoj Hrvatskoj, str. 89–92.
- 12) **Šufflay, dr. Milan**: Zaratustra u Crvenoj Hrvatskoj. Predgovor budućoj Peiskerovoj knjizi, str. 93–99.
- 13) h. [Josip Horvat?], Pregled u potsvijest slavenskih naroda, str. 101–104.
- 14) **Kostić, D.**: I našim precima tako je govorio Zaratustra, str. 105–113.
- 15) **Kostić, D.**: Vračar i Dedinje mogućna pretkršćanska svetišta jugoslavenska, str. 115–120.
- 16) **Pilar, Ivo**: Bogomilstvo kao religijozno-povjestni te kao socijalni i politički problem, str. 121–145.
- 17) **Lipovčan, Srećko**: Tihomir Cipek, Stjepan Matković, *Programski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina 1842.-1914.*, Disput, Zagreb, 2006., 742 str., str. 149–150.
- 18) **Jonjić, Tomislav**: Tomo Šimić, Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.–1994. *National Security and the Future*, Zagreb, sv. 7 (2006.) – 8 (2007.), str. 151–154.
- 19) **Švooger, Vlasta**: Srećko Lipovčan, *Mediji - druga zbilja?* Rasprave, ogledi, interpretacije. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2006., 305 str., str. 154–156.
- 20) zm, O dru I. Pilaru u Ateni, str. 159.
- 21) zm, Osvrt na časopis Pilar u godišnjaku Scrinia Slavonica, str. 159.
- 22) **Zvonar, I.**: Popis publikacija iz Pilarove donacije objavljen u Ljetopisu JAZU za godinu 1934./35., str. 163–166.
- 23) Uputa suradnicima, str. 168.

III/ 2008, br. 1 (5)

- 1) Sadržaj, str. 5.
- 2) Riječ uredništva, str. 7.
- 3) **Akrap, Anđelko**: Demografski kontekst raspada SFR Jugoslavije, str. 11–58.
- 4) zm, Ivo Pilar na udaru austro – ugarske ratne cenzure, str. 60–62.
- 5) **Pilar, Ivo**: Svjetski rat i Hrvati. Pokus orientacije hrvatskog naroda još prije svršetka rata, str. 63–122.
- 6) p., »Svjetski rat i Hrvati«, str. 123–124.
- 7) **Jonjić, Tomislav**: Andrej Rahten, *Savezništva i diobe: razvoj slovensko-hrvatskih političkih odnosa u Habsburškoj Monarhiji 1848.–1918.* Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2008., 302 str., str. 127–130.
- 8) **Miškulin, Ivica**: *Designirani hrvatski kralj Tomislav II., vojvoda od Spoleta: povijest hrvatsko-talijanskih odnosa u prvoj polovici XX. st.* Naklada P.I.P. Pavičić, Zagreb, 2007., str. 270, str. 130–132.

- 9) **Jonjić**, Tomislav, **Gabelica**, Ivan: *Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država*. Vlastita naklada autora, Zagreb, 2007., 438 str., str. 132–136.
- 10) **Vojak**, Danijel, *Historijski zbornik*, LXI (2008.), br. 1, 246 str., ur. Ivica Prlender, Društvo za hrvatsku povjesnicu, Zagreb, 2008., str. 136–137.
- 11) O časopisu *Pilar* na Hrvatskom radiju, str. 141–143.
- 12) Uputa suradnicima, str. 144.

III/ 2008, br. 2 (6)

- 1) Sadržaj, str. 5.
- 2) Riječ uredništva, str. 7.
- 3) **Matijević**, Zlatko: Isidor Kršnjavi i Robert W. Seton–Watson o politici u Hrvatskoj u doba banovanja Pavla Raucha, str. 11–21.
- 4) **Sadkovich**, James J.: Postmodernističke – teorijom vodene metodologije, Franjo Tuđman, ratovi u bivšoj Jugoslaviji i povijest, str. 23–43.
- 5) **Krišto**, Jure: Ivo Pilar, nadbiskup Josip Stadler i Hrvatska narodna zajednica, str. 47–50.
- 6) **Matijević**, Zlatko: Pilar, Ivo, Nadbiskup Stadler i Hrv. nar. zajednica, str. 51–93.
- 7) **Matković**, Stjepan: Pilarovo pismo Emiliju pl. Laszowskom: O položaju hrvatskog plemstva, str. 97–103.
- 8) **Jonjić**, Tomislav: Neprolazne vrijednosti starčevićanske ideologije (U povodu zbornika radova »Pravaška misao i politika«), str. 107–113.
- 9) **Hasanbegović**, Zlatko: Jure Krišto, *Riječ je o Bosni*. Golden marketing–Tehnička knjiga, Zagreb, 2008., 470 str., str. 117–120.
- 10) **Jonjić**, Tomislav: *Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba u Zagrebu 1918.–1919.: izabrani dokumenti*. Izabrali i priredili Marina Štambuk–Škalić i Zlatko Matijević, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, 2008., str. 639, str. 120–124.
- 11) zm, Prikaz prva četiri broja časopisa PILAR (1–4 /2006.–2007.), str. 127.
- 12) zm, Osvrt na broj 3 (1)/ 2007. časopisa PILAR, str. 127.
- 13) kb, Dr. Ivo Pilar i vegetarijanski pokret na www.ivu.org, str. 127.
- 14) Uputa suradnicima, str. 128.

DANIJELO VOJAK